

Warszawa, 26.02.2024 r.

Prof. dr hab. Anna Szuster-Kowalewicz
Wydział Psychologii UW

Recenzja (powtórna) poprawionej wersji rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry
Kosiarczyk pt.

***Reakcje osób trzecich na niesprawiedliwe potraktowanie i nierówna
dystrybucje dóbr***

napisana pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Byrki, prof. Uniwersytetu SWPS i
dr Katarzyny Cantarero

Funkcjonowanie ludzi w przestrzeni społecznej jest jednym z najbardziej zasadniczych pytań w naukach społecznych. Wyróżniony status osoby sprawia, że dominuje ona uwagę, pole percepcyjne, generuje wiele efektów nieobecnych w kontakcie z innymi obiektami. Czyni więc relację między ludźmi psychologicznie wyróżnioną. Jednym z przejawów specyfiki tej relacji jest wrażliwość na sytuację innej osoby, w szczególności jej krzywdę.

Problematyka ponownie recenzowanej pracy wpisuje się w obszar rozważań i badań dotyczących strategii podziału dóbr (wyznaczonych tzw. własnym interesem vs altruizmem) wobec osób które zostały niesprawiedliwie potraktowane.

Formalna organizacja struktury rozprawy. Rozprawa podzielona jest na 5 rozdziałów: pierwszy konfrontuje się z konstruktem sprawiedliwości w perspektywie filozoficznej i psychologicznej i stanowi *overview* szczegółowych treści pracy, kolejne rozdziały prezentują badania własne: każdy zawiera wprowadzenie teoretyczne, cele badawcze, opis badania (metoda, prezentacja wyników, dyskusja). Wyodrębnione wątki badawcze w rozdziałach 2,3,4 dotyczą spostrzegania i oceniania różnych ustosunkowań wobec niesprawiedliwości: co jest preferowane: równy podział, altruizm, własny interes z perspektywy obserwatora i uczestnika zdarzenia (2), skłonności do prospołecznego oszustwa uzasadnionego krzywdą ofiary w przypadku powiedzenia prawdy (3), skłonności do prospołecznego oszukiwania gdy prawda nie wiązała się z krzywdą a z mniejszą korzyścią niż w sytuacji oszustwa z uwzględnieniem potencjalnej winy atrybuowanej ofierze (4).

Rozdział 5 jest podsumowaniem zawiera dyskusję rezultatów zebranych w toku wszystkich wątków badawczych, ograniczenia i praktyczne implikacje badań oraz końcowe podsumowanie. Aktualna wersja pracy zawiera **uzupełnione** załączniki i spis literatury.

Ocena (powtórna) formalnej strony pracy

Sformułowane wobec pierwszej wersji pracy formalne zastrzeżenia dotyczyły spisu treści (nie komunikującego o treści badań) kompletności załączników (treści instrukcji, materiałów z którymi zapoznawali się uczestnicy oraz opisami skal), podpisów nad rycinami oraz redakcyjno-językowej strony pracy, błędów redakcyjnych i językowych licznych literówek i błędów interpunkcyjnych.

Załączniki w nowej wersji rozprawy zostały uzupełnione o treści które pozwalają na ocenę procedur przeprowadzonych badań eksperymentalnych a uzupełnione opisy metody zawierają charakterystyki skal do pomiaru zmiennych zależnych (ocen osoby, zachowania, motywów itp.). Poprawiony został spis treści i aktualnie spełnia on funkcję informacyjną dotyczącą zawartości treści poszczególnych rozdziałów .

Sposób sformułowania hipotez został poprawiony i w aktualnej wersji nie budzi zastrzeżeń.

Kolejna uwaga dotyczyła podpisów pod rycinami. Autorka co prawda je zmieniła ale nadal nie są one adekwatne. Słupki bowiem nie przedstawiają np. **proporcji** ale **frekwencje** osób a sformułowanie „*odpowiednie reakcje*” nadal nie jest informacyjne. Podaję cytat nieadekwatnego podpisu a po nim możliwej wersji poprawnego podpisu nad ryciną s. 85 „*Preferencja prospołecznego oszustwa vs. prawdy w zależności od warunków eksperymentalnych w Badaniu 7. Słupki przedstawiają proporcje osób badanych, które wybrały odpowiednie reakcji (różniące się litery świadczą o różnicach między warunkami dla prospołecznego oszukiwania)*”. Poprawny podpis może mieć następującą formułę: Frekwencje wyborów osób prospołecznego oszukiwania vs prawdy w warunkach równego vs nierównego podziału”.

Kolejna formalna uwaga dotyczyła redakcyjnej strony rozprawy którą nadal oceniałam **jako zdecydowanie niestaranną**. Poprawki autorki w większości ograniczają się do tych wskazanych w recenzji. Nie mam wrażenia, aby dokonano korekty językowo – redakcyjnej całości rozprawy. Nadal zawiera on wiele literówek, nieprawidłowych końcówek, interpunkcja pozostawia wiele do życzenia. Obecnych jest nadal wiele nieadekwatnych językowo i logicznie sformułowań np.”....() która zastosowała daną reakcję” (s.28); „....zachowania związane z własnym interesem zmniejszają się” (s.25), „ Podpisali świadomą zgodę”, „....() zobaczeniu przez badanych historii o równym vs.....()” (s.86) czy „....lepszą generalizację wyników badań niż pojedyncze badanie” s.87 . Pojawiają się tautologiczne formuły typu: „....wpływu niesprawiedliwego potraktowania na reakcję osób badanych na niesprawiedliwość” czy „(...) eksploracyjne sprawdzanie(..)”s.28. Dość kuriozalnie brzmi tytuł jednego z badań „ Badanie VI **Wpływ braku krzywdzącej prawdy na chęć prospołecznego oszukania w sytuacji nierównego podziału dóbr**”.

Jako niedopracowane oceniam treści niektórych instrukcji kierowanych do osób badanych np. że badanie ma na celu **sprawdzenie ocen wyobrażonych historii** (badanie 1) czy **sprawdzenie stosunku wobec wyobrażonej historii oraz podejmowania decyzji w sytuacjach społecznych** (badanie 2) . Po pierwsze podkreślanie wyobrażonego charakteru jest nie spójne z późniejszym pomiarem

wiarygodności historii. Po wtóre słowo sprawdzanie ma dość wyraźne konotacje i odnosi się do jakiegoś standardu a uczestnicy badania bynajmniej nie przystępują do egzaminu. Autorka zdaje się nie doceniać roli instrukcji oraz jej znaczenia dla uczestników badań. Szczególnie w badaniach eksperymentalnych ma ona zupełnie kluczowe znaczenie, a rezultaty w dużej mierze zależą od adekwatności instrukcji i tego co nazywamy cover story.

W opisach kilku analiz pojawiają się błędy: autorka wskazuje, że użyła jednoczynnikowej analizy wariancji a po ujawnieniu efektów prostych referuje wyniki interakcyjne nie możliwe w tym typie analizy. Ta sytuacja pojawia się kilkakrotnie (s. 31,32,33: 80. Mylnie są także podawane statusy zmiennych (np. s. 67 „(...) *przeprowadzono analizę ANOVA, gdzie **manipulacja eksperymentalna była zmienną zależną**, ????* a zmienną „*Jak według Ciebie został potraktowany Gracz B przez Gracza A (który rozdzielał pieniądze)?*” jako zmienna niezależna. Czy to są błędy językowe czy merytoryczne?

Pozostaję więc sceptyczna wobec efektów poddania pracy „profesjonalnej korekcie językowej”.

Formalna strona pracy została tylko w części skutecznie poprawiona. Strona redakcyjno- językowa nadal zawiera wiele uchybień, błędów na pograniczu formalno-merytorycznym.

Ocena merytoryczna rozprawy po wniesieniu poprawek

Przedmiotem zainteresowań mgr. Aleksandry Kosiarczyk są różne przejawy ustosunkowań w konfrontacji z sytuacją innej osoby którą najprościej nazwać niesprawiedliwą. Te ustosunkowania to decyzje dotyczące podziału dóbr i w tym sensie mają one walor behawioralny wskazano na konkretny podział. Tak więc ramy teoretyczne rozprawy są wyznaczone przez dwa złożone, ujmowane z wielu perspektyw teoretycznych zjawiska: sprawiedliwości i altruizmu a także oceniania reakcji innych i eksploracji motywów podejmowanych decyzji dotyczących podziału. Tytuł pracy jest adekwatny i oddaje treść rozprawy.

Choć to, czym jest sprawiedliwy podział stanowi przedmiot odwiecznych kontrowersji to konsekwencją każdej reguły sprawiedliwości są bariery broniące wykorzystywania jednych przed drugich. Taka materia oczywiście stawia wyzwanie dla dobrej syntezy, wymaga przemyślenia i precyzyjnego „wykrojenia” tego zakresu zjawisk które bezpośrednio odnoszą się do perspektywy która jest reprezentowana w pracy. Zaprezentowane w rozdziale 1 treści spełniają takie standardy. Autorka sprawnie i syntetycznie zarysowała zjawisko sprawiedliwości w perspektywie filozoficznej która nieuchronnie znajdowała odzwierciedlenie w psychologicznych koncepcjach sprawiedliwości. Przegląd teoretyczny zawarty w rozdziale 1 wskazuje na dobrą orientację autorki w badaniach i ramach teoretycznych poruszanej problematyki. Autorka uwzględniła uwagi dotyczące znaczenia teorii dysonansu poznawczy jako przesłanek na rzecz regulacyjnego charakteru napięcia w rezultacie konfrontacji z

czyjaś niesprawiedliwością. Zmodyfikowała także wcześniej uproszczony sposób prezentowania i interpretowania teorii Wiary w świat sprawiedliwy M. Lerner'a jako źródła zachowania altruistycznego realizowanego głównie w związku z antycypacją tzw. interesu własnego.

Pytania badawcze wyznaczające ramy poszukiwań badawczych wynikają z problematyki badań własnych.

Teoretyczna część rozdziału 2 także została zmodyfikowana, ograniczone zostały w niej wskazane w pierwszej recenzji uproszczenia dotyczące poszczególnych sformułowań, uwzględniono postulowane pozycje bibliograficzne dotyczące nierówności o eksperymenty nad sprawiedliwością u dzieci, a spostrzeganie zachowań skoncentrowanych na własnym interesie o badania Kelley Stachelski, 1970 nad klasyczną hipotezą trójkąta. Uwzględniono także wcześniejsze badania nad znaczeniem numerycznych reprezentacji dóbr (a nie jak to tautologicznie sformułowała autorka „*numeryczna reprezentację pieniędzy*” s.21 – jaką inną mogą mieć bowiem reprezentację ? (Grzelak, 2001; 1988; Poppe, Grzelak, 1989;1994). Te badania są ważne bowiem to one ustaliły prawidłowość o której mówi autorka. Nie tyle są one „*bardziej klasyczne*” (odpowiedź na uwagi) ile to one jako pierwsze ujawniły związek potwierdzany w cytowanych przez autorkę badaniach z XXI wieku. Nieznośna maniera obecna w psychologii pomijania wcześniejszych badań na rzecz zupełnie ostatnich zdumiewa szczególnie w kontekście traktowania nauki jako kumulacji wiedzy.

Śródrozdział dotyczący altruizmu zyskał na spójności. Lepiej została wyartykułowana perspektywa z jakiej autorka używa i stosuje pojęcie altruizm jako formy przywrócenia sprawiedliwości a bardziej specyficznie jako „*rodzaj zachowań kosztownych dla dawcy i korzystnych dla biorcy*”. Niezależnie od ogólnikowości i deficytowości tego określenia to on wyznacza perspektywę definicji tego pojęcia autorki. Autorka jednak nie poprzestaje na identyfikacji decyzji o podziale dóbr ale pyta także (niezmienne eksploracyjnie) o motywy podziału traktując je jako zmienne pośredniczące. Część dotyczącą potencjalnych motywów zachowania altruistycznego (określanego przez autorkę jako korzyści altruisty) można było lepiej zorganizować pomijając n.p. treści dotyczące korelatów osobowościowych które nie dotyczą wyvodu. Nieadekwatne jest ujmowanie norm jako **skorelowanych** z zachowaniem altruistycznym. Normy (społeczne, osobiste - Schwartz) są źródłem (jednym z motywów) takiego zachowania, a podejście normatywne pozostaje jednym z ważniejszych wyjaśniających angażowanie się na rzecz innych.

Niewątpliwym walorem części empirycznej jest seria siedmiu badań eksperymentalnych realizowanych w analogicznych paradygmatach badawczych co pozwala na mini-metaanalizę rezultatów. Eksperymenty podzielone są na 3 serie każda dotyczy innego aspektu reakcji na niesprawiedliwość. Poniżej odniosę się do każdej z serii przedstawionych badań

Pierwsza seria (trzech) eksperymentów skoncentrowana jest na wpływie warunków nierówności na różne przejawy ustosunkowań w postaci ocen, atrybucji motywów wobec osoby (a w większości badań wobec własnej osoby) która reaguje na czyjąś sytuację. Pierwsze badanie koncentruje się na perspektywie obserwatora, w drugim uczestnik wchodzi w sytuację partnera niesprawiedliwie potraktowanego bohatera. Trzecie badanie ma być replikacją 2. Niezręczne określenie replikacyjnego charakteru badania (podniesione przeze mnie w pierwszej recenzji) zostało uzupełnione o określenie koncepcyjną replikacją i opatrzone wyjaśnieniem odwołującym się do „koncepcji Systematycznie Modyfikowanych AutoReplikacji (Wojciszke, 2006)”. Nadal pozostaje jednak wątpliwość czy zmiana więcej niż jednego elementu w każdym z badań daje przesłanki dla mocnego wnioskowania o sile efektu.

Rezultaty badań pierwszej serii wskazują na wpływ warunków manipulacji niesprawiedliwością na reakcję (z wyjątkiem 1 badania) oraz wpływ obserwowanej bądź własnej reakcji na oceny zachowania i oceny osoby a także atrybucję motywów. Istotny wpływ reakcji na niesprawiedliwość ujawnia się w najniższej ocenie zachowania i osoby skoncentrowanej na własnym interesie w porównaniu z zachowaniem równościowym i altruistycznym. Interakcja warunków i reakcji na niesprawiedliwość ujawniła się jedynie między warunkami niesprawiedliwości a reakcją równościową na niesprawiedliwość: przydzielenie równej liczby zadań w warunkach niesprawiedliwości oraz oceny osoby były niższe niż w warunkach sprawiedliwości. Ciekawe rezultaty dotyczą motywów sprawiedliwości i współczucia: atrybucji motywu sprawiedliwości sprzyjały warunki sprawiedliwości i reakcja równego podziału oraz warunki niesprawiedliwości i reakcja altruistyczna. Jednocześnie same warunki niesprawiedliwości jak i sama reakcja altruistyczna sprzyjały atrybucji motywu współczucia w porównaniu z warunkami sprawiedliwości i reakcją równego podziału i zgodnego z własnym interesem. Zatem reakcja równego podziału w warunkach sprawiedliwości i altruistycznego w warunkach niesprawiedliwości sprzyjała atrybucji motywu sprawiedliwości. To pokazuje, że altruizm może być oceniany jako pochodny od motywacji sprawiedliwości gdy naruszony jest zewnętrzny standard sprawiedliwości (nawiązanie w interpretacji do Lenera). Dyskusje dotyczące atrybuowanych motywów zachowania uzupełniono o sugerowane odniesienie do teorii autopercepcji Deryla Bema. Co więcej, badane zachowania spełniają większość kryteriów stosowania teorii – ludzie nie mają na ogół gotowych schematów w sytuacjach tego typu dylematów.

Nie jest zrozumiałe wyjaśnienie autorki dotyczące użycia dość karkołomnej zmiennej: oceny jak by się czuły osoby badane (...) „*gdyby zachowały się odwrotnie czyli przydzieliłyby inna ilość zadań(.)*” (s.38). Zg. z wyjaśnieniem autorki taki zabieg miał „...(...)w eksploracyjny sposób sprawdzić myślenie kontrfaktyczne osób badanych i zapobiec postdecyzyjnemu potwierdzaniu słuszności swojego wyboru”. Ponieważ jednak nic nie sprawdzał (nie było żadnych analiz) a formuła językowa tego wyjaśnienia nie jest dla mnie czytelna, podtrzymuję nadal swoją wątpliwość dotyczącą z jednej strony, braku zasadności tego pomiaru, a z drugiej, jego potencjalnego wpływu na inne miary. Taka operacja poznawcza jest nietypowa, złożona, nakłaniająca do

refleksji i niewątpliwie ma wpływ na dalsze pomiary ponieważ indukuje autodystansowanie. Czy taki był zamysł autorki?

Wyniki badanie 3 wskazały ponownie na znaczenie warunków dla reakcji na niesprawiedliwość. Analiza mediacji ponadto ujawniła, ciekawy rezultat dotyczący motywu współczucia pośredniczącego pomiędzy warunkami niesprawiedliwości a reakcją altruistyczną. Dyskusja wyników oraz podsumowanie tej serii badań nie budzi zastrzeżeń.

Autorka w mało satysfakcjonujący sposób odniosła się do uwagi dotyczącej braku przewidywań (sformułowanych w postaci hipotez czy pytań badawczych) w odniesieniu do zmiennych pośredniczących nazywanych motywami zaangażowania, bądź „czynniki zgodnie z literaturą związanymi z chęcią pomocy osobom niesprawiedliwie potraktowanym” (s.44). Powierzchowność tej korekty wyraża się jedynie w dodaniu zdania „...eksploracyjnie sprawdzano jakie motywy kierowały zachowaniem osoby” (np. s.28). Otóż o ile w pierwszym czy drugim badaniu eksploracyjny charakter badanych motywów ma swoje uzasadnienie, o tyle w miarę gromadzenia wyników eksploracyjny status tych zmiennych przestaje być uzasadniony. Ponadto autorski wywód we wstępach teoretycznych dotyczący właśnie motywów zachowań altruistycznych (np. s. 26.27.28) potwierdza ich empiryczny i zweryfikowany status. Tymczasem autorka z konsekwencją godną lepszej sprawy pozostaje przy eksploracyjnym ich statusie przez ciąg 4 badań.

Nadal brak jest uzasadnienia nie tylko ich wstępnego doboru, (a przecież można by wskazać przesłanki na podstawie chociażby innych badań) ale brak uzasadnienia zmian ich treści w kolejnych badaniach. Nie podzielam w związku z tym wyjaśnienia autorki w tej kwestii „*We wszystkich badaniach zmienne motywy miały charakter eksploracyjny (w Badaniu 3 wskazano tę informację w opisie procedury) dlatego nie były stawiane do nich hipotezy. Wyjaśnienie odnośnie do eksploracyjnego charakteru zmiennej znajduje się w procedurze do badania 3 (s.43 w pierwotnej wersji rozprawy, s. 46 w aktualnej). W odniesieniu do pozostałych badań informacja o eksploracyjnym pomiarze niektórych zmiennych została dodana w aktualnej wersji rozprawy.*”

Druga seria zawiera dwa eksperymenty (4-5), logicznie wynika z pierwszej i idzie „krok dalej” koncentruje się na uwarunkowaniach prospołecznego oszustwa. Ta część jest znacząco lepiej teoretycznie opracowana a zmienne lepiej uzasadnione. Badania realizowane są w zaaplikowanym do własnych celów paradygmacie zawierającym ponownie historię podziału (graczy) i reakcji na niesprawiedliwy podział w postaci potencjalnego kłamstwa wspierającego poszkodowanego. Ponownie hipoteza (badanie 4) nie dotyczy wszystkich badanych i rejestrowanych zmiennych a jedynie przewiduje uwarunkowania oszustwa pomijając przewidywania motywów oraz to jak spostrzegana jest własna decyzja.

Analizy statystyczne adekwatnie dobrane a wyniki jasno opisane. Na uzyskane rezultaty warto spojrzeć także z perspektywy spójności i autowaloryzacji a może

autoafirmacji Ja: decyzja o własnym prospołecznym oszustwie była w części pozytywnie wartościowana: zachowanie własne oceniano jako użyteczne, korzystne, choć mniej usprawiedliwione i mniej uczciwe. Także swoista rozbieżność pomiędzy oceną własnego oszustwa jako korzystnego i użytecznego dla drugiej osoby przy krytycznej moralnie ocenie samego czynu wskazuje na także na zdolność subtelnej różnicowania między oceną obiektywnego przekroczeniem normy a jego konsekwencjami.

Badanie 5 jasno wynika z poprzedniego i sprawdzano w nim moralne przyzwolenie na oszukiwanie i przekonanie o restytucyjnej funkcji oszustwa. Jego plan, realizacja i opis wyników nie budzą zastrzeżeń. Uzupełniono uzasadnienie rotowania (losowej kolejności) ocen moralnego przyzwolenia, współczucia i oburzenia. Hipoteza 3 opisująca szczegółową relację między zmiennymi obejmuje wszystkie operacjonalizowane w badaniu zmienne.

Dyskusja trafnie punktuje głównie deficyty procedury i sposobu pomiaru zmiennych. Ustalenia z tego etapu badań są interesujące i satysfakcjonujące: nierówny podział motywuje prospołeczne oszukiwanie jako pełniące funkcje restytucyjną.

Ostatnia seria badań 6-7 dotyczy bardziej subtelnych korzyści z oszukiwania: prawda bowiem nie wiązała się z krzywdą ale z mniejszą korzyścią, eksplorowano także znaczenie potencjalnej winy osoby pokrzywdzonej (atrybucja winy). Zatem wychodzimy z domeny strat i patrzymy na oszustwo z perspektywy korzyści oraz znaczenia potencjalnej atrybucji winy.

Kontekst teoretyczny dobrze uzasadnia hipotezy. Opis obu procedur został doprecyzowany a dyskusyjna formuła hipotezy skorygowana (badanie 6 i 7).

Rezultaty są ciekawe, dobrze opisane a uwaga dotycząca sugerującego istotność opisu wyniku który nie uzyskał istotności, została uwzględniona. Niezależnie od warunków preferowana była prawda, nie ujawnił się efekt warunków na prospołeczne oszukiwanie, ponownie uzyskano analogiczny (w stosunku do poprzednich badań) autowaloryzacyjny efekt wpływu reakcji na oceny własnych zachowań. Jednocześnie potwierdzono znaczenie „atrybucji winy” na prospołeczne oszukiwanie (badanie 7). Dyskusje wyników obu badań trafnie interpretują uzyskane rezultaty. Uwzględniono sugestie bardziej generalnego wniosku wskazującego na to, że uzyskane rezultaty dobrze ilustrują to, że ludzie są selektywni w swoich reakcjach na sytuacje innej osoby: oszustwo czy pomoc jako środek przywrócenia równowagi są raczej realizowane torem refleksyjnym. Dominuje norma prawdy nad oszukiwaniem i nie przekraczanie tych norm (sprawiedliwości) które w dużej mierze konstytuują równowagę w świecie zewnętrznym. W tym kontekście ciekawe byłoby porównanie jaka opcja „przywrócenia równowagi” jest częstsza (altruizm, czy prospołeczne oszukiwanie). Trafnie skomentowana jest różnica w sposobie operacjonalizacji prospołecznego oszustwa (rzut kostka vs moneta) jako czynnika zmiany obrazu rezultatów.

Część empiryczną zamyka mini analiza syntetyzująca rezultaty 4 badań. To pomysł godny uznania a sposób jej prezentacji został poprawiony i nie budzi większych zastrzeżeń.

Rozważania zawarte w końcowym podsumowaniu dobrze komentują uzyskane rezultaty. Można by wzbogacić końcowe konkluzje o refleksję nad znaczeniem sytuacyjnych czynników (warunków eksperymentalnych) i własnej reakcji na niesprawiedliwość: co miało większe znaczenie dla oceny zachowania osoby czy atrybucji motywów i dlaczego.

Z uznaniem należy odnotować próby krytycznego spojrzenia na własne dzieło w postaci śródrodziału Ograniczenia. Ten rozdział został uzupełniony i poszerzony o treści wskazujące ograniczenia badań. Autorka koncentruje się na trzech:

1. reprezentatywności amerykańskiej próby, wewnętrznego zróżnicowania i potencjalnych różnic międzykulturowych badanych prób. Rozważany brak reprezentatywności próby amerykańskiej nie jest dla mnie jasny przecież polskie próby też nie miały waloru reprezentatywności? Poza tym, jak wskazywałam w poprzedniej recenzji, nie stosowano narzędzi które wymagały by adaptacji kulturowej;
2. zapośredniczonych warunkach badania (on-line) – poszerzono, uzasadniono ich ograniczający charakter uwzględniając uwagi zawarte w poprzedniej recenzji;
3. braku pomiaru rzeczywistego zachowania i wiarygodności eksponowanych historii jako materiału bodźcowego. W odniesieniu do tej ostatniej kwestii warto było podjąć badania pilotażowe. Nadal nie rozumiem ograniczeń związanych z brakiem rzeczywistego zachowania: autorka wybrała paradygmat o charakterze paraproiekcyjnym (ekspozycja sytuacji bodźcowej dostępnej doświadczeniu osoby badanej wraz z pytaniem o zachowanie) obecny i realizowany w wielu badaniach także nad altruizmem (por. Batson tzw. historia Kate Banks).

Ponadto wskazałabym na brak pilotażu eksponowanego materiału, dużą liczbę pomiarów które nie są analizowane a które przeładowują procedurę eksperymentalną, nie zawsze klarowny język instrukcji (por. wyżej).

Ocena całości pracy.

Niewątpliwym walorem projektu doktorskiego jest seria siedmiu badań eksperymentalnych realizowanych w tym podobnym paradygmacie badawczym. Eksperymenty dobrze zaplanowane układają się w spójny program badawczy testujący znaczenie różnych czynników (sytuacyjnych, atrybucji winy, oraz reakcji na niesprawiedliwość) na ocenę zachowań, osoby oraz atrybucję motywów ustosunkowań. Wszystkie wykorzystują tą sam „paraproiekcyjny ” schemat: prezentują sytuację społeczną niesprawiedliwości i mierzą ustosunkowania wobec osoby niesprawiedliwie potraktowanej. Walorem jest więc pośredni sposób pomiaru

zmiennych. Wielkość i skład prób nie budzi zastrzeżeń podobnie jak analizy i opis wyników.

Praca podejmuje istotny z punktu widzenia społecznego problem ustosunkowań wobec sytuacji niesprawiedliwości, percepcji sytuacji niesprawiedliwości i mechanizmów regulujących ustosunkowanie wobec niej. Uzyskane rezultaty oceniam jako ciekawe i inspirujące do dalszych poszukiwań.

Wprowadzone przez doktorantkę zmiany w stosunku do pierwszej wersji czynią te aktualną bardziej poprawną i zgodną ze standardami.

Konkluzja:

Przedłożona, poprawiona wersja pracy doktorskiej mgr Aleksandry Kosiarczyk „*Reakcje osób trzecich na niesprawiedliwe potraktowanie i nierówna dystrybucję dóbr*” **spełnia** warunki określone w art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w związku wnioskuję o dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego

Anna Szuster – Kowalewicz